

3.2 Matriisien laskutoimitukset

- Yläkolmiomatriisi: $\alpha_{jk} = 0$, kun $j > k$
- Alakolmiomatriisi: $\alpha_{jk} = 0$, kun $j < k$
- A on ortogonaalinen, jos $A^{-1} = A^T$.

Esimerkki 19 (lasketaan luennolla)

Laadi 3×3 -esimerkkimatriisit näistä kaikista.

3.3 Determinantti

Laki 1:

$$\det(I_n) = 1.$$

Tulkinta 1: Identiteettikuvaus $x \mapsto I_n(x) = x$ ei muuta n -tilavuutta tai suuntia.

Laki 2:

Matriisin sarake t – kertaistuu $\Rightarrow$ determinantti t – kertaistuu.

Tulkinta 2: "Särmiön n -tilavuus" t -kertaistuu yhden särmän t -kertaistuuessa.

3.3 Determinantti

Idea: Matriisin $A \in \mathbb{R}^{n \times n}$ determinantti $\det(A) \in \mathbb{R}$ ilmaisee miten paljon matriisia vastaava lineaarikuvaus "skaalaa&peilaa" avaruutta $\mathbb{R}^n$: Kuution

$$[0, 1]^n := \{x \in \mathbb{R}^n \mid \forall j : x_j \in [0, 1]\}$$

" n -tilavuus" on 1 (1-til.=pituus, 2-til.=pinta-ala, 3-til.=tavallinen tilavuus, ...) ja A :n sarakkeiden virittämän "särmion"

$$A[0, 1]^n = \{Ax \in \mathbb{R}^n \mid x \in [0, 1]^n\}$$

n -tilavuus on $|\det(A)|$ (determinantin etumerkki kertoo peilautumisista).

Determinantin laskemiseen tarvitaan neljä lakia:

3.3 Determinantti

Esimerkki 20

$$\det \begin{bmatrix} -2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix} \stackrel{\S 2}{=} (-2)(3) \det \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix} \stackrel{\S 1}{=} -6.$$

$$\det \begin{bmatrix} 6 & 0 & 0 \\ 0 & 5 & 0 \\ 0 & 0 & 4 \end{bmatrix} \stackrel{\S 2}{=} (6)(5)(4) \det \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \stackrel{\S 1}{=} 120.$$

$$\det \begin{bmatrix} 0 & 1 & 2 \\ 0 & 3 & 4 \\ 0 & 5 & 6 \end{bmatrix} \stackrel{\S 2}{=} (0) \det \begin{bmatrix} 0 & 1 & 2 \\ 0 & 3 & 4 \\ 0 & 5 & 6 \end{bmatrix} = 0.$$

3.3 Determinantti

Laki 3: Jos matriisissa $A \in \mathbb{R}^{n \times n}$ on (ainakin) kaksi samaa saraketta, niin

$$\det(A) = 0.$$

Tulkinta 3: Tällöin särmiö $A[0, 1]^n \subset \mathbb{R}^n$ on "litistynyt" ja sen n -tilavuus on 0.

Esimerkki 21

$$\det \begin{bmatrix} 1 & 1 & 5 \\ 2 & 2 & 7 \\ 3 & 3 & 9 \end{bmatrix} \stackrel{\S 3}{=} 0, \quad \det \begin{bmatrix} 1 & 5 & 1 \\ 2 & 7 & 2 \\ 3 & 9 & 3 \end{bmatrix} \stackrel{\S 3}{=} 0, \quad \det \begin{bmatrix} 5 & 1 & 1 \\ 7 & 2 & 2 \\ 9 & 3 & 3 \end{bmatrix} \stackrel{\S 3}{=} 0.$$

3.3 Determinantti

Laki 4: Olkoon A_j matriisin $A \in \mathbb{R}^{n \times n}$ j :s sarake. Kun $A_k = B_k + C_k$ jollakin $k \in \{1, \dots, n\}$, niin

$$\begin{aligned} & \det \begin{bmatrix} A_1 & \dots & A_{k-1} & B_k + C_k & A_{k+1} & \dots & A_n \end{bmatrix} \\ &= \det \begin{bmatrix} A_1 & \dots & A_{k-1} & B_k & A_{k+1} & \dots & A_n \end{bmatrix} \\ &+ \det \begin{bmatrix} A_1 & \dots & A_{k-1} & C_k & A_{k+1} & \dots & A_n \end{bmatrix}. \end{aligned}$$

Tulkinta 4: Särmiön yhden särmän summaus näkyy n -tilavuudessa summana.

3.3 Determinantti

Esimerkki 22

$$\begin{aligned} 0 & \stackrel{\S 3}{=} \det \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} \stackrel{\S 4}{=} \det \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 0 & 1 \end{bmatrix} \\ & \stackrel{\S 4}{=} \det \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 0 & 0 \end{bmatrix} \\ & \stackrel{\S 3, \S 1}{=} \det \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix} + 1, \\ \text{joten } \det \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix} &= -1. \end{aligned}$$

3.3 Determinantti

Esimerkki 23 (lasketaan luennolla)

Laske matriisin $\begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix}$ determinantti lakien §1-§4 avulla.

Ratkaisu:

$$\begin{aligned} \det \begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix} & \stackrel{\S 4}{=} \det \begin{bmatrix} a & b \\ 0 & d \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} 0 & b \\ c & d \end{bmatrix} \\ & \stackrel{\S 4}{=} \det \begin{bmatrix} a & 0 \\ 0 & d \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} a & b \\ 0 & 0 \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} 0 & b \\ c & 0 \end{bmatrix} + \det \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ c & d \end{bmatrix} \\ & \stackrel{\S 2}{=} a \det(I) + ab \det \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 0 & 0 \end{bmatrix} + bc \det \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix} + cd \det \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} \\ & \stackrel{\S 1 \& \S 3}{=} ad + 0 - bc + 0, \end{aligned}$$

sillä äsken laskettiin $\det \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix} = -1$.

3.3 Determinantti

Lait 1, 2, 3, 4 ovat ristiriidattomat ja riittävät determinantin laskemiseen. Käytännössä determinantit kuitenkin lasketaan käsin

- muistamalla, että

$$\det \begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix} = ad - bc$$

- ja purkamalla matriisi 2×2 -osiin *alideterminanttisäännöllä*

$$\det(A) = (-1)^k \sum_i (-1)^i A_{ki} \det(A^{*ki}),$$

missä k on jokin rivinnumero ja A^{*ki} matriisi A , josta on poistettu rivi k ja sarake i .

3.3 Determinantti

Determinanttia merkitään myös lyhyesti pystyviivoilla:

$$|M| := \det(M), \text{ kun } M \text{ on matriisi.}$$

Esimerkki 24

$$\begin{aligned} \begin{vmatrix} a & b & c \\ d & e & f \\ g & h & i \end{vmatrix} &= a \begin{vmatrix} e & f \\ h & i \end{vmatrix} - b \begin{vmatrix} d & f \\ g & i \end{vmatrix} + c \begin{vmatrix} d & e \\ g & h \end{vmatrix} \\ &= a(ei - fh) + b(fg - di) + c(dh - eg). \end{aligned}$$

3.3 Determinantti

Huom. Myös 3×3 -matriisin determinantille on muistisääntö:

$$\begin{vmatrix} a & b & c \\ d & e & f \\ g & h & i \end{vmatrix} = aei + bfg + cdh - afh - bdi - ceg.$$

“alamäkeen positiivisina, ylämäkeen negatiivisina”.

Esimerkki 25 (lasketaan luennolla)

Laske matriisin $A = \begin{bmatrix} 2 & -1 & 3 \\ 4 & 1 & 2 \\ 6 & 3 & 8 \end{bmatrix}$ determinantti.

Vastaus: $\det(A) = 42$

3.3 Determinantti

Lause 26

Olkoon $A \in \mathbb{R}^{n \times n}$. Silloin

$$\exists A^{-1} \iff \det(A) \neq 0 \quad \text{ja} \quad \det(A^T) = \det(A).$$

Lause 27

$$\det(AB) = \det(A) \det(B)$$

Todistukset kirjassa.

3.3 Determinantti

Esimerkki 28 (lasketaan luennolla)

Millä kertoimilla $a, b, c, d \in \mathbb{R}$ koskevalla ehdolla matriisilla

$$A = \begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix} \text{ on käänteismatriisi?}$$

Mikä silloin on käänteismatriisi A^{-1} ?

Tarkista, että $A^{-1}A = I = AA^{-1}$.